
ДОЛИНА ДИТИНСТВА ВЯЧЕСЛАВА МАЛЬЦЯ

Володимир КУЗЬМЕНКО

*Деє дитинство сховалоє за обрієм,
В попелищі дитячі забави,
Діло справжнє, коли воно добрим є,
Без надій на кар'єру чи славу.
Хтось сказав: малі діти – це генії.
П. Ярмоленко*

Щойно виповнилося 70 років від дня народження Вячеслава Мальця, відомого українського письменника, автора “Голубого автобуса”, “Білини першого снігу”, “Сновських мостів” та багатьох інших хороших книг для дітей. Ну, от і він увійшов у поважну пору свого „третього цвітіння”. А перші читачі-пасажири “Голубого автобуса” вже й самі обзавелись онуками і відвозять їх до школи, щоправда, на персональних авто.

А до далекого поліського села Макишина, долини дитинства Вячеслава Мальця, навіть із райцентру перестав завертати автобус: село вимирає, розбитий шлях... Хіба що вряди-годи міський приватний перевізник назбирає охочих поїхати туди.

Чи про таку Україну письменник мріяв разом із своїми героями?.. І не знає ніхто, чого іноді рука сіпнеться протерти очі. Піщинка попала?.. О, якби тільки й клопоту ...

Втім, є ще надія. Діти – його нинішні читачі, онуки тих, перших! Це ж маленькі генії! Саме вони спрагло всотують одвічні напрацювання українського етносу. Саме в них втілюється українська душа. Діти, на щастя, здатні вдихати щемливий запах чорнобривців, любистку, матіоли, спроможні милуватися оповитою білим цвітом травневою вишнею чи квітом рожевих мальв на причілку хати, зачаровуватися маминою колисанкою та бабусиною казкою.

Точнісінько, як персонажі творів Вячеслава Мальця, скажімо, як Володя чи Катя з повісті “Білина першого снігу”. Це ж їхніми очима автор подає нам напрочуд одухотворений пейзаж: “Гілля бузку, яблунь, осокара, слив стало незвично товстим і пухнастим, хати здавались темними коробками без дахів – білі

© Кузьменко В. 2010.

стріхи, покрівлі в темряві зливались з навколишнім снігом. Барсик, котрий вибіг за мною з хати й зопалу стрибнув із ганку, завмер посеред двору, ошелешений, зачудований: це був перший сніг у його котячому житті.

Та хоч у моєму житті сніг був і не перший, він усе одно, як завше, хвилював. Жодна пора року не настає так раптово, як зима: вчора ще весь світ був чорносірий, а зараз уже білий, невпізнаний”¹.

Оця чиста білина першого снігу назавжди увійшла в душі маленьких українців. Як і бриніння очеретів у заплавах Снову, як “таємничий посвист іволги” (так називалась одна з книжок прозаїка). Під чарівним, дорогим серцю пташиним посвистом, про який із замилюванням писав М. Рильський: “... з тиші лісової текучим медом іволга пливла ...”, ми розуміємо усе добре й красиве в нашому житті і в наших людях.

“Поспішайте творити Добро!” – говорив незабутній Олександр Довженко.

Книги Вячеслава Мальця якраз і пробуджують у дитячих душах бажання творити добро – щоденно й безкорисливо. Вочевидь, секрет активної життєвої позиції письменника в тому, що він завжди залишається людиною і митцем вищою мірою не меркантильним та великодушним, палким у своїй любові до інших людей і до літератури, справжнім добротворцем.

Народився Вячеслав Михайлович Малець 23 вересня 1939 р. в селі Тупичеві на Чернігівщині (так принаймні зазначено в усіх довідниках Національної Спілки письменників України та в УЛЕ). Однак сам він у першій книзі для дітей “Толубий автобус” (1967) своїм місцем народження називав сусіднє село Макишин Тупичівського, а з 1959 р. – Городнянського району. Ймовірно, таке різночитання трапилося через те, що мати письменника до війни працювала в Тупичеві, однак родина проживала в Макишині. Тут і до сьогодні мешкає рідна сестра письменника, тут поховані його мати та вітчим.

Отже, долиною дитинства автора „Сновських мостів” стало село Макишин, розташоване на правому березі голубоокої річечки Снов, чи не вперше в українському письменстві оспіваної Леонідом Глібовим у знаменитій “Журбі” (“Стоїть гора високая ...”).

Після закінчення філологічного факультету Київського університету Вячеслав Малець працював у відділі критики газети “Літературна Україна”, завідувачем відділу літератури журналу “Барвінок”, редактором у видавництві дитячої літератури “Веселка”.

Перші кроки в царині художнього слова він розпочав з критики та публіцистики, з нарисів “Висоти Петра Степанчука” (1964), з літературно-критичних статей і рецензій у республіканській пресі.

А в дитячу літературу Вячеслав Малець переможно в'їхав на "Голубому автобусі". Як уже зазначалося, це була назва першої його книги для дітей, до якої увійшли повість та оповідання. „Той голубий автобус, який намагався наздогнати, та так і не наздогнав сільський школяр Вітя, – наче символ беззмарного скороминущого дитинства, першого дитячого кохання, що на все життя полишає в душі солодкий щем безповоротності й неповторності”², – захоплено скаже згодом Всеволод Нестайко в одній із статей про письменника.

Уже стало притчею во язицех, що для дітей треба писати так само, як і для дорослих, тільки ще краще. Це визнають і самі письменники, і критики й літературознавці, і педагоги. Однак визнають переважно теоретично, на словах. Насправді ж дитяча література і нині залишається такою собі Попелюшкою у злої мачухи “маскультури”. Займаються творчістю для дітей і про дітей поважні автори спорадично, або ж тоді, коли нічого в них не вийшло в галузі “дорослої” літератури. Відтак, ображені на невдячну аудиторію, на примхи моди, на увесь білий світ, окрім самих себе, невизнані “майстри культури” прагнуть ошасливити хоча б дітей.

З Вячеславом Мальцем, на щастя, нічого такого не трапилося. Одразу ж після дебютного голубого автобуса він твердо обрав для себе цю занедбану ділянку художньої словесності, а свого адресата бачив переважно серед дітей середнього та старшого шкільного віку. Як на мене, одна з найскладніших (у плані виховному, звісно) вікових категорій.

Якраз для таких „важковиховуваних” підлітків і написані ним книги “Білина першого снігу”, “Сновські мости”, “Таємничий посвист іволги”, „Іскри прощального вогнища”.

Хоча, які вони “важковиховувані” – всі оті Віті, Каті, Володі, Наталки, Сашки, Славки та інші персонажі повістей Вячеслава Мальця? Звичайно, є в них свої ускладнення і прикрі переживання – серйозніші, життєвіші в Наталки з “Таємничого посвисту іволги”, більш особисті, внутрішні – в Сашка з “Іскор прощального вогнища”. Але загалом це дуже симпатичні, щирі, добрі у своїх мріях і вчинках неповторні особистості, інколи незграбні та нерозсудливі або просто смішні чи навіть комічні. І разом з тим зі сторінок творів справжнього життєлюбця і добротворця Вячеслава Мальця ці герої постають, як живі – в своїй, ще дитячій, безпосередності і в своїй, уже юнацькій, самозаглибленості й “таємничості”. Письменник їх любить, немов власних дітей, однак ніколи не ідеалізує і не прикрашає їх.

В окремих творах автор переносить своїх героїв у нашу трагічну минувшину, в часи окупації України фашистами. Так, скажімо, Сашко з оповідання “Сам

серед ночі” як зв’язковий партизанського загону вночі пробирається з лісу до рідного села. А юний месник Петро Заньченко з повісті “Осінні хурделиці” своїм життям, коротким, мов спалах метеорита, назавжди полишає слід у серці читача. І тут уже неважливо, на якого реципієнта розрахований твір. Такі речі корисно читати і дітям, і дорослим – усім, хто захоплюється цікавою прозою, незалежно від віку її героїв.

Майже всі літературні персонажі Вячеслава Мальця живуть “там” – серед луків, лісів, ставків і озер Придесення, в селі на березі правічної річечки Снов – у долині його дитинства. А разом з відчуттям кривного зв’язку зі своєю малою Батьківщиною до читача приходять і усвідомлення вічних загальнолюдських цінностей – любові до рідної країни, душевної чистоти, прагнення творити Добро.

¹ Малець В. М. Білина першого снігу. – К.: Веселка, 1989. - С.168.

² Нестайко В. Вячеславу Мальцю – 50 // Літературна Україна. – 1989. – 13 жовтня.